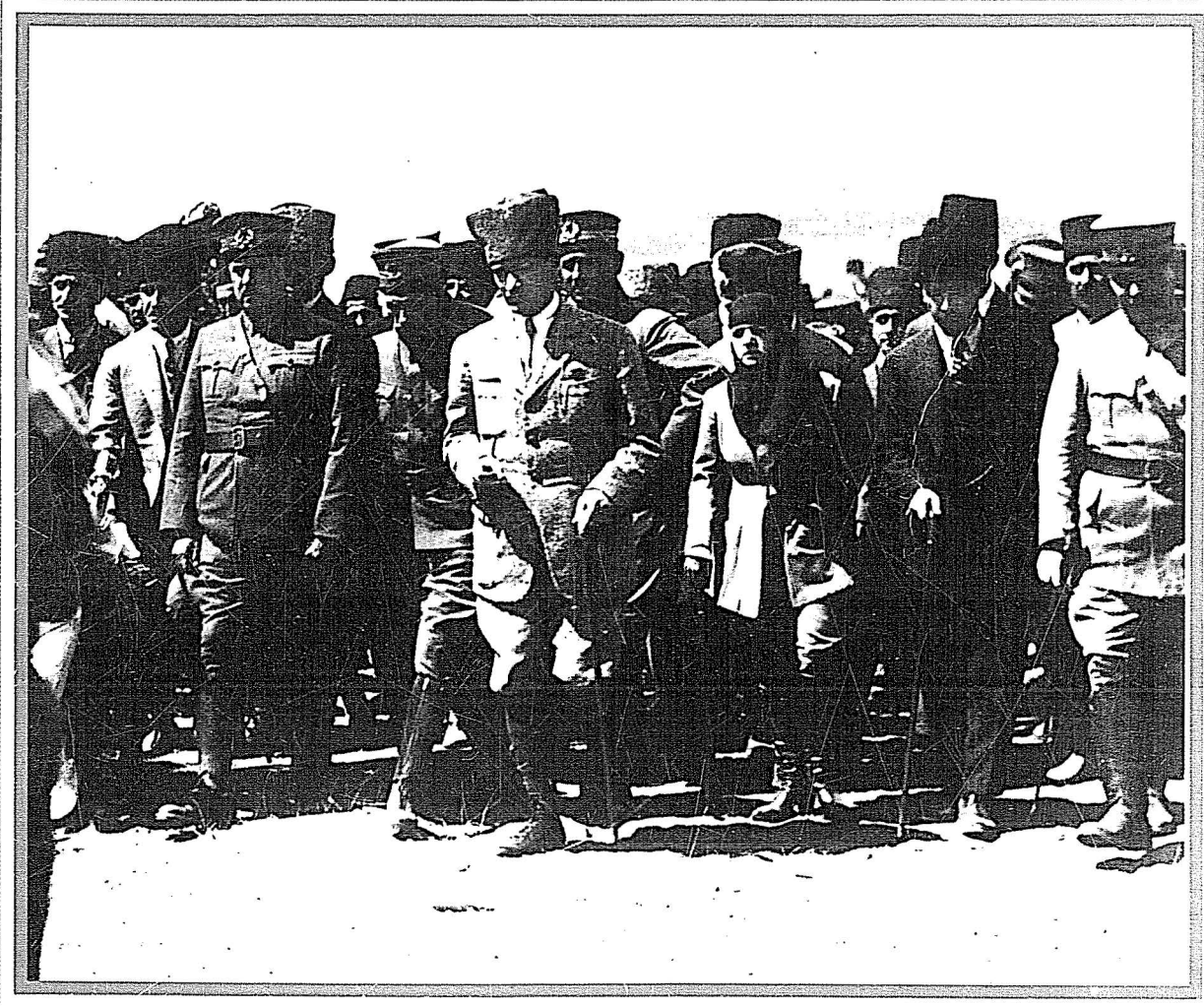

BELGELERLE
TÜRK TARİHİ DERGİSİ
DÜN / BUGÜN / YARIN

AYLIK DERGİ

AĞUSTOS 2002, SAYI 67

3.000.000 TL.

ISSN 0522-7364

30 Ağustos 1924

Dumlupınar'da Konuşmam

Mustafa Kemal ATATÜRK

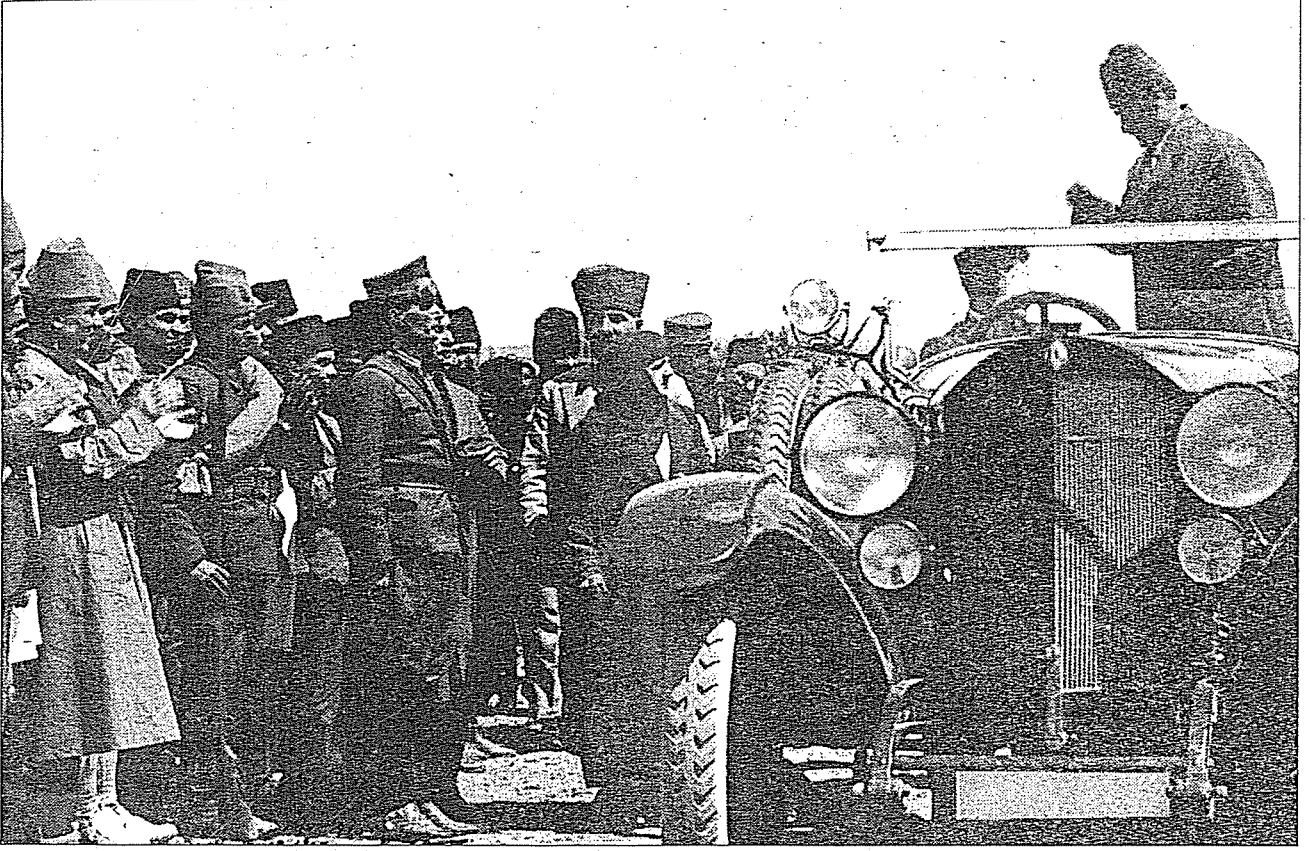
"Efendiler, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa Hazretleri'nin verdiği değerli açıklamayla burada hazır olanlar "Afyonkarahisar-Dumlupınar" Meydan Muharebesi'nin ve kesin sonuç veren 30 Ağustos Muharebesi'nin şekli hakkında özet bir fikir edinmişlerdir. Beş gün aralıksız geceli gündüzlü devam eden en büyük meydan muharebesinin gerçek iç yüzü bugün verilen ayrıntılardan çok, yarın tarihin uzman araştırmacı hakemlerinin incelemeleri ve değerlendirmeleri okunduğu zaman daha kapsamlı bir şekilde anlaşılacaktır. Beni, milletim, Türk Milleti, inanç ve güvenine lâyık görerek bu harekâtın başında bulundurdu. Bu görev ve memuriyetimin mutlu anılarını milletime karşı daima en derin minnettarlıklarla dolu olarak haz ile övünerek koruyorum. Görevlerini milletin vicdani arzularına, gerçek ihtiyaçlarına, yalnız onun yüksek iradesine uygun olarak yapmış olanlara özgü bir vicdan rahatlığı ile bugün karşınızda bulunurken duyduğum kıvançlı ve mutluluğu ifade edemem.

Efendiler, tıpkı bugün olduğu gibi 1922 yılının Ağustos'unun 30. günü saat 14.00 de, şimdi hep beraber bulunduğumuz bu noktaya gelmiştim. Bu üzerinde bulunduğumuz surlarda kahraman Onbirinci Tümenimiz, şu karşığı tepelerde muharebeye mecbur edilen düşmanın asıl kuvvetlerine taarruz için yayılarak ilerlemekte bulunuyordu. Beni buraya getiren sebebin ne olduğunu açıklamak için hatırladığım bir iki noktayı burada tekrar edeceğim.

29/30 Ağustos gecesi sabaha karşı Batı Cephesi Harekât Müdürü Tevfik Bey, her zamanki gibi o saate kadar çeşitli karargâhlardan ve her taraftan gelen raporlara göre harita üzerinden tespit ve işaret ettiği genel durumu Cephe Kumandanı İsmet Paşa'ya göster-

miş ve O da derhal Paşa'ya göster emriyle Tevfik Bey'i yanına göndermişti. Ben Karahisar'da belediye daire-sinde bana ayrılan odada yatmakta idim. Beni uyandıran Tevfik Bey'in gösterdiği haritaya baktım. Hemen yataktan fırladım. Arkadaşlar, haritada gördüğüm şey şu idi ki, ordularımız düşmanın önemli kuvvetlerini kuzeyden, güneyden, batıdan çevirmeye uygun bir durum almış bulunuyorlardı. Bu durumda düşündüğümüz ve azami sonuç sağlayacağımızı ümit ettiğimiz durumlar gerçekleşiyordu. Derhal Fevzi ve İsmet Paşaları çağırınız dedim. Üçümüz toplandık. Durumu bir kez daha inceledik ve kesinlikle kararlaştırdık ki, Türk'ün gerçek kurtuluş güneşi 30 Ağustos sabahı ufuktan bütünü parlaklığı ile doğacaktır. Bu karara göre ordulara yeni emir ve talimatlar yazıldı (saat 06.30 da). Fakat durum o kadar önemli o kadar sürat ve hareket istiyordu ki, bu yazılı emirlerle yetinmek yeterli önlem olmazdı. Onun için, Fevzi Paşa Hazretleri'nden, bizzat Altıntaş ve güneyinden hareket eden İkinci Ordu'muzun ve bunun daha batısında bulunan Süvari Kolordunun yanına giderek düşündüğümüze göre harekâtı düzenlemesini kendilerinden rica ettim.

Dördüncü Kolordusu ile hedef aldığımız düşmanın büyük kısmını güneyden izleyen Birinci Ordu Karargâhı'na da ben gidecektim. İsmet Paşa'nın karargâha gelip genel durumu idare etmesini uygun gördüm. Fevzi Paşa Hazretleri kuzeye hareket ederken ben de otomobil ile demiryolu güzergahını izleyerek batıya hareket ettim. Akçaşar'da, Birinci Ordu Karargâhı'na saat 09.00 da yazılı emri verilirken, ben de kendisine sözlü olarak durumu anlattım. Ve Dördüncü Kolordu'nun bütün tümenleriyle, sürat ve şiddetle bu köyün, Çalköy'ünün batısındaki düşmanın büyük kısmını çe-

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal ve eşi Latife Hanım
Dumlupınar Zaferi anısına yapılacak "Şehid Asker Anıtı" temel atma törenine gelişleri (30 Ağustos 1924)

virecek şekilde muharebeye mecbur etmesini emrettim. Ve ekledim ki, düşman ordusu ne olursa olsun yok edilecektir. Ordu Kumandanı benim yanımda telefonla Kolordu Kumandanı Kemalettin Sami Paşa'yı buldu. Benim oraya geldiğimi ve emrimin ne olduğunu bildirdi. Bir süre bu karargahta kaldım. Sürekli olarak gelen esir subaylarla görüştim.

Bunlardan biri bir kurmay subay idi. Zavallı verdiği bilgi içerisinde istemeyerek başkumandan görevini alan General Trikopis'in ve İkinci Kolordu Kumandanı General Digenis'in de bizim çevirmek istediğimiz çemberin içinde bulunduğunu da söylemiş oldu. Derhal yanımda bulunan Ordu Kumandanı'na: Kemalettin Paşa'yı bulunuz. Bizzat Trikopis'le beraber bütün düşman generallerini ne olursa olsun esir etmesini söyleyiniz dedim. Bu emir hemen tebliğ olundu. Zavallı esir subay benim bu emrimi işitir işitmez ikram ettiğim çayı içemiyerek büyük bir baygınlık geçirdi. Daha fazla bu Ordu Karargâhı'nda kalamazdım. Muharebe durumunu gözümle görmek benim için karşı koyamayacağım bir ihtiyaç oldu. Ordu kumandanını da beraber alarak Dördüncü Kolordu Kumandanı'nın gözetleme için bulunduğu şu yöndeki bir tepeye geldik. (Arpalık çevresinde)

Çalköy'ün batısında ve kuzeyinde patlayan topların tarakalarını işitiyordum. Oradan durumu dürbünle incelemeye uğraşmak bana sıkıntılı geldi. Daha ileriye, ateş yerine gitmek için kesin bir gerek ve ihtiyaç duyuyordum ve bu noktayı, şimdi üzerinde bulunduğumuz bu tepeyi gösterdim. Oraya gitmek gerekir ve buyurun gidelim dedim. Otomobillere atladık bu tepeye gelen yola girdik. Ara sıra güzergahımızın soluna düşman mermileri düşüyordu. Dördüncü Kolordu'nun Tümenleri doğudan batıya güzergahımızı keserek seri adımlarla ilerliyorlardı. Biraz önce dediğim gibi saat 14.00 de şuraya çıkmış bulunuyorduk. Düşman kuvvetlerini gündüz gözüyle tamamen çevirmek ve düşmanın ısrarlı şekilde savunduğu muharebe mevzilerine süngü hücumlarıyla girerek kesin sonucu almak zorunluymuştu. Bunun için bütün birliklerin azami özveriyle ilerlemesini ve bütün bataryalarımızın, hatta gizlenmeye bakmaksızın, ateş mevzilerine girip düşman mevzilerini sarsmasını istiyordum. Yanımdaki kumandanlar bu görüşlerimi anlar anlamaz derhal ve en süratli bir şekilde faaliyete geçtiler. Üzümlürek belirtiyim ki, şimdi ismini hatırlamadığım, yanımda bulunan bir süvari subayına bir kaç kelime not ettirerek düşman mevzilerini kuzeyden sa-

ran İkinci Orduya gönderdim. Ve sözle burada benden işittiklerini onlara da söylemesini emrettim. Bu subay görevini yapmış birkaç saat sonra tekrar yanıma gelecek bilgi vermişti. Onbirinci Tümenin kahraman Kumandanı Derviş Bey bizzat ileriye atılarak bütün kuvvetiyle düşman mevzilerine ilerliyordu. Kolordu kumandanı Kemalettin Paşa güneyden ve batıdan düşmana saldırttığı diğer tümenlerine yeniden yeniye şiddetli ve süratli harekât için emirler gönderiyordu. İkinci Ordunun Onaltıncı ve Altmışbeşinci Tümenleri düşmanla ciddi muharebeye giriyorlar, diğer tümenleride çevirme hareketinin çemberini darlaştırıyorlardı. Bunları görüyordum. Süvari Kolordumuzunda batıdan düşmanın arkasını kesmek üzere bulunduğunu bana haber getiren süvari subayı söylemişti.

Arkadaşlar, saat ilerledikçe gözlerimin önünde gelişen manzara şu idi: Düşman başkumandanının şu karşığı tepede son çabalarıyla çırpındığını görüyor gibiydim. Bütün düşman mevzilerinde heyecan ve telaş vardı. Artık toplarının, tüfeklerinin ve makineli tüfeklerinin ateşlerinde sanki öldürücü özellik kalmamıştı. Bu ovoidan, kuzeyden ve güneyden birbirini kesen avcı hatlarımızın, batmak üzere olan güneşin son ışınlarıyla parlayan süngüleri her an daha ilerilerde görünüyordu. Düşman mevzilerini saran bir daire üzerinde mevzi almış olan bataryalarımızın aralıksız ve amansız ateşleri düşman mevzilerini içinde barınılmaz bir cehennem durumuna getiriyordu. Güneş batışa yaklaştıkça ateşli, kanlı ve ölümlü bir kıyametin kopmak üzere olduğu bütün ruhlarda duyuluyordu. Bir an sonra dünyada büyük bir yıkılma olacaktı. Ve beklediğimiz kurtuluş güneşinin doğabilmesi için bu yıkılma gerekliydi. Karanlıklar içinde bu yıkılma meydana gelmeli idi. Gerçekten gökyüzünün karardığı bir dakikada Türk süngüleri düşman dolu o sırtlara hücum ettiler. Artık karşımda bir ordu, bir kuvvet kalmamıştı. Tamamı yok olmuş perişan bir kılıç artığı kitlesi bulunuyordu. Kendilerinin dediği gibi çok korkmuş ve titreyen, şekilsiz bir kitle, anlaşılmaz bir karmaşa içinde kaçmak için fırsat arıyordu. Artık gecenin koyulaşan karanlığı sonucu gözle görmek için güneşin tekrar doğudan doğuşunu beklemeyi zorunlu kılıyordu.

Efendiler, ertesi günü tekrar bu muharebe meydana dolaştığım zaman, ordumuzun kazandığı zaferin büyüklüğü ve buna karşılık düşman ordusunun uğratıldığı felâketin dehşeti beni çok duygulandırdı. O karşığı sırtların gerilerindeki bütün vadiler, bütün dereler, bütün korunaklı ve kapalı yerler bırakılmış toplarla, otomobillerle ve sayılmıyacak kadar donatım ve malzeme ile bütün bu terkedilenlerin arasında yığınlar teşkil eden ölümlerle, toplanıp karargâhlarımıza götürülmekte

olan süri, süri esir kabileleri gerçekten bir mahşeri andırıyordu. Bu dar ateş ve şiddet çemberinden bugün için kurtulabilenler birkaç bin kişilik kılıç artığından ibaret idi. Fakat onlarda daha büyük Türk çemberi içinden çıkmayı başaramayarak başlarında Başkumandanları bulunduğu halde beyaz bayrak çekmeye mecbur olmuşlardı.

Efendiler, Ağustos'un 31. günü güneş henüz doğmuşdu ki, yine bu Çalköy'ünde, yıkık bir evin avlusu içinde İsmet Paşa ve Fevzi Paşa ile buluştuk. Kırık kağıt arabalarının döşeme ve otlarına ilişerek bundan sonraki durumu inceledik. Kazandığımız meydan muharebelerinin bütün seferi sona erdirebilecek bir büyüklük ve önemde olduğunda görüş birliğine vardık. Şimdi Bursa yönünde çekilen düşman kuvvetlerini yok etmekle birlikte bütün asıl ordu ile durmaksızın İzmir'e yürüyecektik. Bugünden sonra İzmir'de "Akdeniz"i, Mudanya'da "Marmara"yı görmek için 8-9 günlük bir zaman yeterli gelmiştir. Fakat hatırlayalım ki; bugüne, bu üzerinde bulunduğumuz tepeye, bu yanık Çalköy'üne gelebilmek için yalnız Sakarya'dan itibaren harcadığımız zaman tam bir yıldır. Fakat bu elde ettiğimiz zaferi hazırlamak için bir yılı çok bulmazsınız sanırım.

Çünkü Efendiler, harp, muharebe, nihayet meydan muharebesi yalnız karşı, karşıya gelen iki ordunun çarpışması değildir. Milletlerin çarpışmasıdır. Meydan muharebesi milletlerin bütün varlıklarıyla, ilim ve teknik alanındaki düzeyleriyle, ahlâklarıyla, kültürleriyle, özetle maddi ve manevi güç ve erdemleriyle ve her türlü araçlarıyla çarpıştığı bir sınav alanıdır. Bu alanda çarpışan milletlerin gerçek kuvvet ve değerleri ölçülür. Sonuç yalnız bedeni kuvvetlerin değil, bütün kuvvetlerin, özellikle ahlâki ve kültürel kuvvetin üstünlüğünü gerçekleştirme düzeyine vardır. Bu nedenle meydan muharebesinde yenilen taraf milletçe ve memleketçe, bütün maddi ve manevi varlığıyla mağlup sayılır. Böyle bir sonucun ne kadar acı olabileceğini tahmin edersiniz. Yokolma yalnız mücadele alanında bulunan orduyla sınırlı kalmaz. Asıl ordunun bağlı olduğu millet acı sonuçlara uğrar. Tarih, başlarındaki tacidarların, tutkulu politikacıların birtakım hayali emellerle, onların vasıtası durumuna düşen istilacı orduların, istilacı milletlerin uğradıkları bu gibi acı sonuçlarla doludur.

Efendiler, Türk vatanını fethetmek fikrini, Türk'ü esir etmek hayalini genel ve toplumun ortak bir fikri durumuna koymağa çalışanların da layık oldukları sonuçtan kurtulamamış olduklarını gözlerimizle gördük. Efendiler, kendilerine bir milletin geleceği bırakılan adamlar, milletin kuvvet ve gücünü yalnız ve ancak yine milletin gerçek ve elde edilebilir çıkarları yolunda kullanmakla yükümlü olduklarını bir an hatırdan çı-

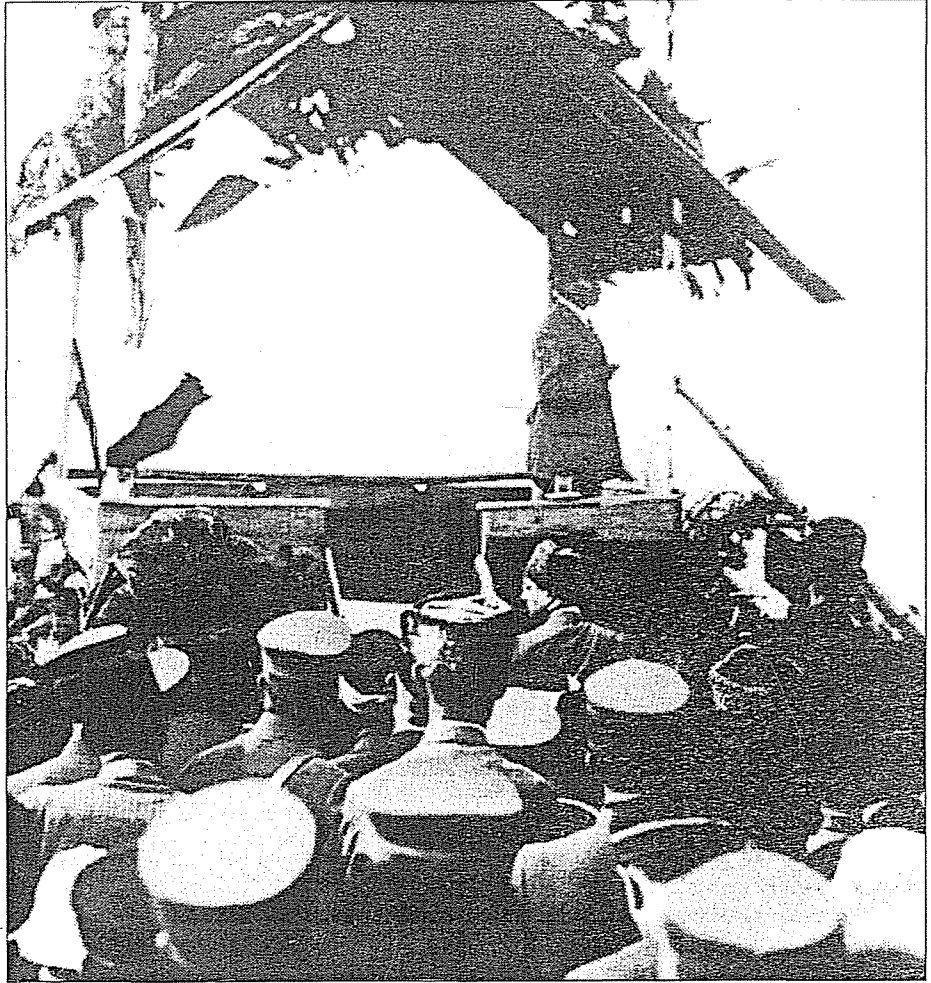
karmamalıdırlar. Bu adamlar düşünmelidirler ki, bir memleketi zorla ele geçirmek ve işgal etmek o memleketin sahiplerine egemen olmak için yeterli değildir. Bir milletin ruhu ele geçirilmedikçe, bir milletin kararlılığı ve iradesi kırılmadıkça, o millete egemen olmanın imkânı yoktur. Halbuki asırların çocuğu olan bu milli ruha, güçlü ve sürekli bir milli iradeye hiçbir kuvvet karşı koyamaz. Mahkum olmak istemeyen bir milleti, esaret altında tutmağa gücü yetmeyecek kadar kuvvetli zorbalılar artık bu dünya yüzünde kalmamıştır. Türk Milleti son mücadeleleriyle ve özellikle burada kazandığı zaferle, açıkladığı kararlılık ve irade ile bilinen bu gerçeği bir kez daha tarihin göğsüne çelik kalemle yazmış bulunuyor.

Efendiler, Afyonkarahisar-Dumlupınar Meydan Muharebesi ve onun son aşaması olan bu 30 Ağustos Muharebesi, Türk tarihinin en önemli bir dönüm noktasını teşkil eder. Milli tarihimiz çok büyük ve çok parlak zaferlerle doludur.

Fakat Türk milletinin burada elde ettiği zafer kadar kesin neticeli ve bütün tarihe, yalnız bizim tarihimize değil, dünya tarihine yeni bir cereyan vermekte kesin etkili bir meydan muharebesi hatırlamıyorum.

Hiç kuşku duyulmamalıdır ki, yeni Türk Devleti'nin, genç Türk Cumhuriyetinin temeli burada sağlamlaştırıldı. Ebedi hayatı burada taçlandı. Bu alanda akan Türk kanları, bu semada uçuşan şehit ruhları devlet ve cumhuriyetimizin sonsuza dek koruyucularıdır. Burada temelini attığımız "Şehit Asker" anıtı işte o ruhları, o ruhlarla birlikte gazi arkadaşlarını, fedakâr ve kahraman Türk milletini temsil edecektir. Bu anıt, Türk vatanına göz dikeceklere Türk'ün 30 Ağustos günündeki ateşini, süngüsünü, saldırısını, güç ve iradesindeki şiddeti hatırlatacaktır.

Efendiler, bu çok büyük zaferin çeşitli etkileri içinde en önemlisi ve yücesi Türk milletinin kayıdsız şartsız egemenliğini eline almış olmasıdır. Bu olayın tarihimizde ve bütün dünyada ne büyük, ne verimli bir in-

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal
Dumlupınar'da temeli atılan "Şehit Asker Anıtı" tören yerinde tarihi konuşmasını yaparken

kılâp olduğunu açıklamaya gerek görmem. Milletimizin uzun asırlardan beri hanlar, hakanlar, sultanlar, halifeler elinde, onların zorbalık ve baskısı altında ne kadar ezildiğini, onların tutkularını sağlama yolunda ne kadar büyük felâketlere ve zararlara uğradığını düşünürsek, milletimizin egemenliğini eline almış olması olayının bütün büyüklük ve önemi gözlerimizde canlanır. Gerçi büyük zaferin başlangıcına kadar İstanbul'da halife ve sultan adı altında bir şahıs ve onun işgal ettiği hilafet ve saltanat unvanı ile bir makam vardı. Fakat bu zaferden sonra millet o makamları ve o makam sahiplerini lâıyk olduğu sona gönderdi.

Efendiler, Milli egemenlik öyle bir nurdur ki, onun karşısında zincirler erir, taç ve tahtlar yanar, yok olur. Milletlerin esareti üzerine kurulmuş kurumlar her tarafta yıkılmaya mahkûmdurlar. Avrupa'nın ortasında, ta doğunun öbür ucundaki binlerce yıllık memlekete bakacak olursak, Osmanlı İmparatorluğunun hak ettiği talihi daha güzel anlayabiliriz.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal
Dünlupınar'da törenin tamamlanmasından sonra komutanlar, görevliler ve halkla beraber Gazi'nin sözleriyle;
"Şehid Askeri hep birlikte saygı ve hürmetle selamlarken..."

Arkadaşlar, saraylarının içinde Türk'ten başka unsurlara dayanarak, düşmanlarla ittifak ederek Anadolu'nun, Türklüğün aleyhine yürüyen çürümüş gölge adamlarının Türk vatanından atılması, düşmanların denize dökülmesinden daha kurtarıcı bir harekettir. Türk milletinin atalarından mübarek emanet olan bu topraklarda, tam anlamıyla efendi olarak yaşaması, ancak o gereksiz ve anlamsız olduktan başka, varlıkları zarar ve felâket sebebi olan makamların ortadan kaldırılmasıyla mümkün olabilirdi.

Efendiler, onlar yüzünden Türk vatanının ve Türk milletinin geçirdiği kederleri, acıları hissetmemiş bir ferdimiz yoktur. Bu kadar matemler ve felâketler geçirdikten sonra elbette Türk öğrenmiştir ki, vatanı yeniden yapmak ve orada hür ve mutlu yaşayabilmek için ne olursa olsun egemenliğine sahip kalmak ve cumhuriyet bayrağı altında bütün evlatlarını toplu ve dikkatli bulundurmamak gerekir. Efendiler, asırlardan beri inleyerek feryad eden, fakat zorbalardan, aldatılmışların, cahillerin meydana getirdikleri engellerle yürek parçalayan sesini milletin kulağına ulaştıramayan zavallı vatan, bugün diyor ki, can kulağınızı harap olmuş, göğsünde en derin ızdırapları duymuş ünanızın içten seslenişine daima açık tutunuz. Asya'da, Avrupa'da, Afrika'da

egemen olmak güç ve yeteneğini göstermiş olan atalarımız, zamanında bu sesi işitmekten alıkonmamış olsalardı, Türk toplumunun, Türk mefküresinin, Türk çıkarlarının saklı ve üretken olacağı ana vatana bugünkü harap şekliyle mi mirasçı olurduk? Efendiler, artık vatan imar istiyor, zenginlik ve refah istiyor. İlim ve beceri, yüksek medeniyet, hür fikir ve hür düşünce istiyor. Onur, namus, bağımsızlık, gerçek varlık, vatanın bu isteklerini tamamen ve acele olarak yerine getirmek için esaslı ve ciddi bir şekilde çalışmayı emrediyor.

Efendiler, asırlardan beri Türkiye'yi yönetenler çok şeyler düşünmüşlerdir; fakat yalnız bir şeyi düşünmemişlerdir: Türkiye'yi. Bu düşüncesizlik yüzünden Türk vatanının, Türk milletinin uğradığı zararları ancak bir tarzda karşılayabiliriz: O da artık Türkiye'de, Türkiye'den başka bir şey düşünmemek. Ancak bu düşünceyle hareket ederek her türlü güvenlik, kurtuluş ve mutluluk hedeflerine ulaşabiliriz.

Efendiler, bizim milletimiz vatanı için, hürriyeti ve egemenliği için fedakâr bir halktır; bunu kanıtladı. Milletimiz yaptığı inkılabın da kaskañ bir savunucusudur. Benliğinde bu erdemler yerleşmiş bir milleti yürütmekte olduğu doğru yoldan hiç kimse ve hiçbir kuvvet alıkoymamaz.

Efendiler, milletimiz egemenliğini eline aldığı gün, en karanlık felâketlerin, en derin uçurumun kenarında bulunduğunu bilmeyen kalmamıştır. Maddî kuvveti yıpratılmış, savunma vasıtaları elinden alınmış, manevî hayatı, kutsal saydıkları saldırıya uğramış acı bir durumda bulunuyordu. Bütün bunlara rağmen varlığını ve bağımsızlığını kurtarmaya karar verdi. Bu kararında başarılı olabilmek için bütün milletin kendisine bir hedef ve hareket tespit etmesi gerekiyordu. Bütün milletin, o hedef üzerinde ne olursa olsun başarılı olmayı gaye ve emel kabul etmesi gerekiyordu. Milletin bütün varlığıyla, bütün özverisiyle, bütün inancıyla o hedefe beraber yürümesi ve her durumda başarılı olması gerekiyordu. Efendiler, o hedef burası idi. Gaye ve emel olan başarı burada elde olunan zaferdi.

Efendiler, milletimiz bundan sonraki çalışmalarında da başarılı olabilmek için, millî hedefini bütün açıklık ve kesinlikle, bütün vatandaşların gözlerinde ve vicdanında tüm parlaklığı ile tespit etmiş bulunuyor. İsterse-
niz benim burada hedef dediğim şeyi, siz milletin mefküresi olarak adlandırınız. Fakat bu adı verirken dikkat ediniz ki, hayali bir anlama kendimizi kaptırmıyalım.

Efendiler, milletimizin hedefi, milletimizin mefküresi dünyada tam anlamıyla medenî bir toplum olmaktır. Bilirsiniz ki, dünyada her toplumun varlığı, değeri, hürriyet ve bağımsızlık hakkı, sahip olduğu ve yapacağı medenî eserlerle orantılıdır. Medenî eser meydana getirmek yeteneğinden yoksun olan kavimler, hürriyet ve bağımsızlıklarından soyut bırakılmaya mahkûmdurlar. İnsanlık tarihi baştan başa bu dediğimi kuvvetlendirmektedir. Medeniyet yolunda yürümek ve başarılı olmak hayat şartıdır. Bu yol üzerinde duraklayanlar veya bu yol üzerinde ileriye değil geriye bakmak cehalet ve yanılısında bulunanlar, medeniyetin coşan seli altında boğulmaya mahkûmdurlar.

Efendiler, medeniyet yolunda başarı yenileşmeye bağlıdır. Sosyal hayatta, iktisadî hayatta, ilim ve teknik alanında başarılı olmak için tek gelişme ve ilerleme yolu budur. Hayat ve geçime egemen olan kuralların, zaman ile değişmesi, gelişmesi ve yenileşmesi zorunludur. Medeniyetin buluşları, tekniğin harikaları, dünyayı değişimden değişime uğrattığı bir devirde, asırlık köhne düşüncelerle, geçmişe bağımlılıkla varlığımızı korumak mümkün değildir. Medeniyetten söz ederken şunu da kesinlikle belirtiyim ki, medeniyetin esasî ilerleme ve kuvvetin temeli aile hayatındadır. Bu hayatta fenalık, kesinlikle sosyal, iktisadî, siyasi, güçsüzlüğe

neden olur. Aileyi oluşturan kadın ve erkek unsurların doğal haklarına sahip olmaları, aile görevlerini yerine getirmeye güçlü bulunmaları zorunludur.

Efendiler, milletimiz burada kutladığımız büyük zaferden daha önemli bir görev peşindedir. O zaferin anlaşılması milletimizin iktisadî alandaki başarılarıyla mümkün olacaktır. Bilirsiniz ki, iktisaden zayıf bir yapı fakirlik ve yoksulluktan kurtulamaz; kuvvetli bir medeniyete, refah ve mutluluğa kavuşamaz; sosyal ve siyasi felâketlerden yakasını kurtaramaz. Memleketin yönetimindeki başarılarla iktisadî hayatındaki birikimler derecesi ile orantılı olur. Hiçbir medenî devlet yoktur ki, ordu ve donanmasından önce iktisadî durumu nu düşünmüş olmasın. Memleket ve bağımsızlık savunması için varlığı gerekli olan bütün kuvvetler ve araçlar iktisadî hayatın verimliliği ve gelişmesiyle mükemmel olabilir. Milletimizin temel niteliği olan kuvvetli karakterin, sarsılmaz iradenin, ateşli millet severliğin iktisadî hayatın başarılarından elde edilecek üretimlerle de lâyük olduğu derecede desteklenmesi zorunludur. Çağdaşlık mücadelesinde milletimizi başarılı kılacak iktisadî hayatın sağlanmasını hedef alacak genel öğretim ve eğitim sistemlerimiz, her gün daha çok esaslaşacak ve elbette başarılı olacaktır.

Efendiler, artık bugün hayat ve insanlık gerekleri bütün gerçekleriyle ortaya çıkıyor. Bunlara aykırı olan söylentiler ahlâk ve inanca esas olamaz. Gerçek ortaya çıkınca yalan ortadan kalkar. Yanıltmalar, uydurmalar kafalardan çıkmalıdır. Her türlü yükselmeye ve olgunlaşmaya hazır olan milletimizin sosyal ve fikri inkilâp adımlarını kısıtlamak isteyen engeller ne olursa olsun ortadan kaldırılmalıdır. Efendiler, son sözlerimi özellikle memleketimizin gençliğine yöneltmek istiyorum.

Gençler ! Cesaretimizi güçlendiren ve devam ettiren sizlersiniz. Siz almakta olduğunuz eğitim ve kültür ile, insanlığın üstün özelliklerinin, vatan sevgisinin, fikir hürriyetinin en değerli örneği olacaksınız. Ey yükselen yeni nesil !.. Gelecek sizindir. Cumhuriyeti biz kurduk; onu yükseltecek ve devam ettirecek sizsiniz. Arkadaşlar, bu savaş ve şehadet diyarını terkederken, “Şehit Askeri” hep birlikte saygı ve hürmetle selamlayalım..”⁽¹⁾

1- Ertuğrul Zekâi ÖKTE., “Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Yurtiçi Gezileri” Cilt 1 (1922-1931) İstanbul 2000. s. 251-258.